

1984/85:99

Måndagen den 18 mars

Kl. 12.00

1 § Svar på interpellation 1984/85:105 om obligatoriska kollektiva försäkringar

Anf. 1 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Sonja Rembo har – mot bakgrund av två fackförbunds beslut att teckna hemförsäkring för sina medlemmar – i en interpellation frågat justitieministern vilka åtgärder regeringen avser vidta för att den enskilde fackföreningsmedlemmen skall få ett tillfredsställande skydd mot detta slag av ingrepp i självklara mänskliga fri- och rättigheter.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Bakgrunden till frågan är de avtal om kollektiv hemförsäkring som Elektrikerförbundet och Målareförbundet har träffat för sina medlemmar. Med hänvisning till att Stockholms tingsrätt på talan av några medlemmar i Elektrikerförbundet i en dom den 17 januari i år ogiltigförklarat Elektrikerförbundets beslut om hemförsäkring menar Sonja Rembo att enskilda medlemmar i fackliga organisationer inte skall vara hänvisade till att gå till domstol för att få sin självklara rätt att själva besluta om sitt försäkrings-skydd.

Jag vill till en början erinra om att kollektiva försäkringslösningar inte är någon nyhet. På personförsäkringsområdet har såväl fackliga sammanslutningar som andra organisationer i samverkan med försäkringsbolagen skapat olika slag av gruppförsäkringar. Oftast har anslutningen varit frivillig, men det finns också fall med obligatorisk anknytning. Även på sakförsäkringsområdet har den kollektiva försäkringsformen använts innan de nu aktuella avtalen träffades. Som exempel kan jag nämna den kollektiva obligatoriska hemförsäkring som Stockholms kooperativa bostadsförening sedan många år tillbaka tillämpar för sina medlemmar. Ett skäl till att söka kollektiva försäkringslösningar är att sådana kan medföra rationaliserings- och kostnadsfördelar som kan komma de enskilda medlemmarna till godo.

Frågan om ett fackförbund eller någon annan sammanslutning har rätt att besluta om kollektiva sakförsäkringar – med eller utan reservationsrätt för

*Om obligatoriska
kollektiva försäk-
ringar*

den enskilde medlemmen – är av föreningsrättslig karaktär och beroende bl. a. på hur sammanslutningens stadgar är utformade. Det är en sak för domstol att pröva om ett beslut om t. ex. kollektiv hemförsäkring ligger inom det område där sammanslutningen i fråga får besluta för medlemmarna. Det finns enligt regeringens mening inte skäl att genom någon föreningsrättslig reglering bestämma i vad mån ett fackförbund eller någon annan organisation får fatta beslut om försäkringsskydd för sina medlemmar.

En helt annan fråga är att det mot bakgrund av lagstiftningen på försäkringsområdet med ett utbrett system av kollektiva sakförsäkringar kan uppkomma några särskilda problem som kan behöva klarläggas. Det finns t. ex. anledning att få belyst risken för att sådana strukturella ändringar på försäkringsmarknaden kan uppkomma som inte är förenliga med en sund utveckling av försäkringsväsendet. Det har även satts i fråga om kollektiva sakförsäkringslösningar allmänt sett står i överensstämmelse med den s. k. skälighetsprincipen. Slutligen kan det – bl. a. med hänsyn till att konsumentförsäkringslagen inte är tillämplig på gruppförsäkringar av det slag som det här är fråga om – finnas frågor som rör intresset av konsumentskydd och som bör lösas.

Mot denna bakgrund har regeringen i sitt beslut i december 1984, då tillstånd lämnades för Målareförbundets avtal om kollektiv hemförsäkring, uttalat att ytterligare kollektiva sakförsäkringsavtal inte bör godtas förrän statsmakterna efter erforderlig utredning tagit ställning till denna försäkringsform.

Jag har inhämtat att försäkringsverksamhetskommittén nu behandlar de mera principiella frågor som aktualiseras vid kollektiva försäkringslösningar och avser att om några månader redovisa sina synpunkter och förslag i ett betänkande. Längre fram kommer försäkringsrättskommittén att lägga fram sina förslag såvitt gäller de särskilda frågorna om skydd i olika avseenden för de försäkrade.

Avslutningsvis vill jag erinra om att riksdagen om några dagar har att behandla näringsutskottets betänkande 1984/85:16, vari behandlas fyra motioner med yrkanden rörande kollektiva försäkringar. Utskottet avstyrker motionerna med hänvisning dels till pågående utredningsarbete som rör kollektiv sakförsäkring, dels till pågående domstolsprövning av föreningsrättsliga aspekter på sådan försäkring.

Anf. 2 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Som vi just har hört har jag i en interpellation frågat justitieministern vilka åtgärder regeringen avser vidta för att säkerställa fackföreningsmedlemmars självklara mänskliga rättighet att själva bestämma hur och var de önskar vara hemförsäkrade.

Justitieministern och jag kom, genom kammarkansliets förmedling, överens om att interpellationen skulle besvaras måndagen den 11 mars, dvs. för en vecka sedan. Ett par dagar efter den överenskommelsen fick jag beskedet att det inte var justitieministern utan finansministern som skulle besvara interpellationen och att svaret skulle komma en vecka senare.

Självfallet är det regeringens sak att själv besluta om arbetsfördelningen mellan statsråden, men jag kan ändå inte underlåta att uttrycka min förvåning över att finansministern och inte justitieministern anses vara den som i regeringen handlägger frågor rörande mänskliga fri- och rättigheter. Det skulle kanske kunna tolkas som att hela regeringen är så besjälad av en önskan att arbeta för dessa frågor att det är oväsentligt vilket statsråd som svarar. Det kommer i så fall debatten i dag att visa.

Nu har vi fått finansministerns svar på min fråga, och det tackar jag för. Av det utdelade två en en halv sidor långa svaret är det drygt tio rader som handlar om det jag har frågat om, nämligen det skydd som enskilda medlemmar i en fackförening behöver mot det långtgående ingrepp i deras personliga integritet som obligatoriska, kollektiva försäkringar utgör. Svaret är att det enligt regeringens mening inte finns skäl att genom någon föreningsrättslig reglering bestämma i vad mån ett fackförbund eller någon annan organisation får fatta beslut om försäkringsskydd för sina medlemmar.

Herr talman! Så var det alltså med regeringens engagemang för frihetsfrågorna i det här fallet.

Bakgrunden, som torde vara väl känd vid det här laget, är följande.

Vi har under det senaste dryga decenniet fått en mycket snabb utveckling av kollektiva försäkringar på arbetsmarknaden. Trots att vi har omfattande allmänna försäkringar har dessa ansetts behöva utökas med en flora av försäkringar för att öka arbetstagarnas trygghet.

Dels finns de avtalsbundna arbetsmarknadsförsäkringarna, dels finns det försäkringar som de fackliga organisationerna har tecknat som en s. k. medlemsförmån. Det är främst dessa senare som denna debatt handlar om. Det handlar huvudsakligen om s. k. trygghetsförsäkringar mot olycksfall på fritid och grupplivförsäkringar. På LO-området är dessa försäkringar obligatoriska och saknar reservationsrätt för den enskilde medlemmen. Inom TCO-området är de med några undantag fortfarande frivilliga – medlemmen får anmäla sig till försäkringen eller har åtminstone reservationsrätt.

Vad som fått debatten om de kollektiva försäkringarna att blossa upp är införandet av sakförsäkringar, där Elektrikerförbundet var först med sin hemförsäkring. Även Målareförbundet har tecknat en hemförsäkring, och fler LO-förbund överväger sådana försäkringar. En annan sakförsäkring som aktualiserats är motorfordonsförsäkring.

Finansministern hänvisar till att obligatoriska, kollektiva försäkringar inte är någonting nytt eller – som han uttrycker det – ”det finns också fall med obligatorisk anknytning”. Ja, herr talman, dessa fall omfattar på personförsäkringsområdet, såvitt jag har funnit, samtliga 2 miljoner LO-medlemmar, plus en del TCO-medlemmar. Det är alltså inte några ströfall vi talar om, utan det gäller större delen av landets löntagare.

Redan Gustav Vasa konstaterade att svenska folket är ett saktmodigt folk. Svenska löntagare har också år efter år funnit sig i att en allt större del av deras inkomster och det utrymme som funnits till förfogande för löneökningar intecknats i olika slag av försäkringar.

Protester har inte saknats. Försäkringsinspektionen har fått brev, och jag har såväl brev som tidningsartiklar med protester mot de kollektiva försäkringarna. Framför allt har beslut av olika avdelningar inom Svenska kommunaltjänstemannaförbundet om kollektiv olycksfallsförsäkring vållat protester, trots att medlemmarna i dessa fall har reservationsrätt.

De kraftigaste protesterna har emellertid kommit från de fem medlemmar av Elektrikerförbundet som gått till domstol för att slippa ifrån förbundets hemförsäkring. Som en av de fem uttryckte det: "Facket har inte innanför hemmets dörr att göra."

Vad är det då, herr talman, som kan få normalt saktmodiga svenskar, som dessutom är vana vid att ställa sig myndigheters och fackliga organisationers påbud till efterrättelse, att gå till domstol för att få rätt att själva bestämma över sin hemförsäkring?

Medlemskap i en facklig organisation är i realiteten obligatoriskt för mycket stora grupper på arbetsmarknaden inom främst LO:s avtalsområde, men också inom delar av TCO:s avtalsområde. Tvånget kommer tydligast till uttryck i de avtal som är försedda med en s. k. organisationsklausul, där arbetsgivaren förbinder sig dels att endast anställa medlemmar i det aktuella förbundet, dels att verka för att redan anställda också blir medlemmar i förbundet. Men även på andra arbetsplatser förekommer påtryckningar som i realiteten innebär att medlemstvång föreligger.

De olika fackförbunden har också i realiteten monopol på sina resp. avtalsområden. En enskild anställd har inga möjligheter att välja förbund.

Att stå helt utanför en facklig organisation kan för den enskilde – det vet vi – ha negativa konsekvenser. Till saken hör också att LO-förbunden enligt sin normalstadga inte erkänner utträdesrätt för medlemmarna: en gång medlem, alltid medlem.

Dessa förhållanden medför att mycket stora krav måste ställas på organisationernas sätt att arbeta och på att minoritetsintressen skyddas.

Framför allt måste organisationernas verksamhetsområden vara klart avgränsade på ett sådant sätt att det är rimligt att anta att de kan omfattas av alla medlemmar. I fråga om de fackliga organisationerna måste således verksamheten vara begränsad till att tillvarata medlemmarnas intressen i deras egenskap av anställda. Detta får givetvis inte tolkas så vitt att praktiskt taget alla mänskliga aktiviteter anses beröra organisationernas medlemmar i just denna egenskap. En facklig organisations stadgar får således inte vara så allmänna att de kan innefatta vilka slag av verksamheter som helst.

Obligatoriska hemförsäkringar torde klart ligga utanför de stadgeenliga och traditionella uppgifterna för en facklig organisation.

Denna uppfattning har uttalats av juridisk expertis, såsom professor Håkan Nial i ett utlåtande till Länsförsäkringsbolagen AB med anledning av Elektrikerförbundets hemförsäkring, professor Ulf Bernitz i en artikel i Svenska Dagbladet den 14 mars 1983 och forskardocenten Hemström i boken Uteslutning ur ideell förening. Svea hovrätt kom till samma slutsats då den prövade frågan om medlemmarnas i Elektrikerförbundet klagan skulle prövas enligt skiljeklausulen i Elektrikerförbundets stadgar eller i allmän domstol.

Norges Høyesterett har prövat ett liknande fall. Eftersom Norge ofta och gärna nämns som exempel på hur bra fackliga organisationers kollektiva hemförsäkringar utfallit, anser jag det angeläget att klarlägga att förhållandena i Norge på väsentliga punkter skiljer sig från förhållandena i Sverige.

Dels är organisationsgraden i norska LO betydligt lägre än i svenska LO. Tvånget att tillhöra en facklig organisation tycks vara mindre utpräglat i Norge än i Sverige. Dels finns det i Norge alternativa fackföreningar – en inte oväsentlig skillnad. Trots detta fann Høyesteretten att hur fördelaktigt det i sig själv än kunde vara, det betecknade ett betydande ingrepp i den enskildes bestämmanderätt i förhållanden av rent personligt slag om en majoritet inom hans fackförening skulle kunna bestämma hur han skulle skydda sina privata personliga intressen genom kollektiv hemförsäkring. Föreningens majoritetsbeslut ligger utanför föreningens primära uppgift som fackförening och betecknar ett väsentligt ingrepp i den enskilde medlemmens rättsställning som inte kan genomföras mot dennes vilja.

Den norska försäkringen kan således inte tas som intäkt för att införa obligatoriska, kollektiva hemförsäkringar i Sverige.

Den 17 januari i år kom Stockholms tingsrätt till slutsatsen att Elektrikerförbundets obligatoriska, kollektiva hemförsäkring inte kan anses ha sådan anknytning till medlemmarna i deras egenskap av arbetstagare att den ryms inom förbundets syfte, såsom detta uttrycks i stadgarna. Beslutet om hemförsäkring förklarades därför ogiltigt. Detta beslut har överklagats i Svea hovrätt och har följaktligen inte laga kraft.

Redan den 27 april 1983 fäste försäkringsinspektionen regeringens uppmärksamhet på de kollektiva sakförsäkringarna, med hänsyn till risken för dubbelförsäkring, och utfärdade i november samma år ett cirkulärbrev till försäkringsbolagen. I detta förutsatte inspektionen att försäkringsbolagen i avvaktan på sittande utredningar och statsmakternas ställningstagande i frågan avstod från att offerera eller träffa avtal om kollektiv sakförsäkring utan reservationsrätt för individen.

Som en konsekvens härav förelade inspektionen i november förra året Folksam att inte bringa det då aktualiserade avtalet med Målareförbundet till verkställighet. Folksam var alltså sedan länge medvetet om inspektionens inställning och regeringens dåvarande ståndpunkt att utredningarna skulle avvaktas.

Försäkringsinspektionens beslut överklagades av Folksam hos regeringen. Överklagandet sändes ut på remiss med mycket kort svarstid.

Konsumentombudsmannen svarade att ytterligare kollektiva hemförsäkringar inte bör tillåtas komma ut på marknaden förrän alla aspekter ur konsument- och marknadssynpunkt utretts närmare. Till saken hör att dessa försäkringar inte omfattas av konsumentförsäkringslagen.

Näringsfrihetsombudsmannen ifrågasatte om försäkringen står i överensstämmelse med skälighetsprincipen i försäkringsrörelselagen. Likaså framhöll NO att en ovillkorlig förutsättning var att ett regelrätt upphandlingsförfarande kom till stånd. Enligt NO:s mening fanns det skäl att ifrågasätta om något egentligt upphandlingsförfarande över huvud taget förekommit i fråga om Målareförbundets försäkring.

I likhet med KO ansåg NO att avtalet mellan Folksam och Målareförbundet inte skulle komma till stånd i avvaktan på pågående utredningsarbete och domstols prövning.

Försäkringsinspektionen vidhöll sitt tidigare ställningstagande att försäkringen inte borde tecknas och framhöll sina farhågor för en strukturell utveckling som inte skulle gagna en sund utveckling av försäkringsväsendet. En parallell drogs med regeringens beslut att inte utvidga försäkringsaktiebolaget Volvias koncession med hänvisning till att detta skulle kunna leda till en mer omfattande strukturförändring av marknaden för trafikförsäkringar.

Inspektionen framhöll risken för dubbelförsäkring och ansåg också att det kan finnas skäl att diskutera om försäkringen står i överensstämmelse med skälighetsprincipen i försäkringsrörelselagen.

Trots entydiga avstyrkanden från samtliga berörda myndigheter, trots sittande utredningar, trots Svea hovrätts tidigare dom i den föreningsrättsliga frågan, trots att endast tre veckor återstod till dess att Stockholms tingsrätt skulle avkunna sin dom, beslutade regeringen den 20 december 1984 att medge Folksam rätt att teckna obligatorisk, kollektiv hemförsäkring med Målareförbundet.

Herr talman! Det måste ha varit mycket starkt tvingande skäl som ledde regeringen till att fatta detta beslut. Jag utgår från att finansministern låter kammaren få del av dessa skäl.

Herr talman! Riksdagens ledamöter fick för några dagar sedan en skrift från UD: Sverige och de mänskliga rättigheterna. Av den framgår att de klagomål som vid den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna anförts mot Sverige länge var ganska få, men att de under de senaste åren ökat kraftigt i antal. Tre fall redovisas, där Sverige dömts för brott mot Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna.

I samma skrift kan man läsa att det av tradition har varit en viktig uppgift för Sverige att verka för ett starkt internationellt skydd av de mänskliga rättigheterna och att det framstår som både en rätt och en plikt att reagera när de mänskliga rättigheterna kränks.

Det är tydligt att de principer som vi hävdar med kraft och eftertryck, åtminstone då det gäller vissa staters brott mot de mänskliga rättigheterna, inte tycks äga samma giltighet då det gäller förhållanden här hemma.

Det är skrämmande att följa reaktionen inom fackföreningsrörelsen på tingsrättens dom. LO-tidningens ledare den 25 januari är typisk: "Det märkliga är att en domstol lägger sig i vad en facklig kongress beslutat. Det har såvitt vi vet inte skett tidigare. – – – Varje gång en medlem – eller kanske till och med en utomstående? – tycker att ett kongressbeslut inte står i överensstämmelse med stadgarna ska beslutet kunna underställas en domstol. Detta är ju fullkomligt orimligt. När och var fick vi denna nya regel att domstolar ytterst ska bestämma om fackförbundens eller för den delen våra folkrörelsers interna förhållanden?" Åtskilliga uttalanden i samma riktning har fällts av ledande företrädare för LO. Den vitt spridda uppfattningen tycks vara att en facklig kongress står över gällande lag och rätt i Sverige.

Om tingsrättens dom står sig i högsta domstolen – dit målet med all

sannolikhet kommer att föras – finns det skäl att tro att man inom LO allvarligt kommer att överväga en ändring i stadgarna för att möjliggöra utvidgningar av försäkringsverksamheten. Domstolsprövningen kan väntas ta lång tid. Möjligen kommer en stadgeändring redan innan slutlig dom fallit.

Då finns det anledning att fråga sig, herr talman, hur långt de fackliga organisationerna egentligen är beredda att gå när det gäller att binda sina medlemmar till kollektiva obligatoriska försäkringslösningar.

Att de nu aktuella hemförsäkringarna bara är början bekräftas av den programförklaring som LO-chefen Stig Malm gav då han i januari 1983 talade inför LO:s och TCO:s fackliga försäkringskommittéer. Han konstaterade att försäkringar har en klar knytning till den ändamålsparagraf som gäller för LO:s verksamhet, enligt vilken LO skall verka för en samhällsutveckling på grundval av politisk, social och ekonomisk demokrati. För att förverkliga målsättningen behövde LO flera verktyg, ansåg han. Ett av dem är samarbetet med den kooperativa försäkringsrörelsen, dvs. Folksam. Han fortsatte:

”En utveckling av samarbetet mellan LO och Folksam är ett led i ett mer medvetet arbete på att utnyttja våra organisationers kunskaper och möjligheter. --- Det är endast utifrån ett starkt Folksam som vi kan gå vidare och diskutera utvecklingen av olika försäkringar.”

Strategin är fullt klar. Fullt klart är också att de medlemmar som inte delar LO-ledningens uppfattning inte kommer att få någon möjlighet att slippa dessa försäkringar.

LO:s syn på medlemmarna framgår av ett yttrande som lämnades i samband med att högsta domstolen avgjorde ett mål som hade sin upprinnelse i en vägran från ett LO-förbund att godkänna en ansökan om utträde. Det sägs där att fackföreningsrörelsen på LO-området är utpräglat demokratiskt uppbyggd. Det hänvisas till att den enskilde medlemmen väljer ombuden till den kongress som äger rum vart femte år och som är det högsta beslutande organet. Kongressen väljer i sin tur förbundsstyrelse och överstyrelse, som är de högsta beslutande organen mellan kongresserna. Den enskilde medlemmen kan vidare påverka förbundets verksamhet och inriktning genom att väcka motioner till kongressen i för honom angelägna frågor. Mot denna bakgrund drog det aktuella förbundet slutsatsen att lagstiftaren givetvis har insett att risken för oskäligen avtalsvillkor inom fackliga organisationer är utesluten.

På sådana grunder fattar således fackliga organisationer beslut som har långtgående konsekvenser för de enskilda medlemmarnas rent privata förhållanden. Den medlem som är missnöjd kan ju alltid motionera till de kongresser som äger rum vart femte år.

Herr talman! Det finns anledning att erinra om vad Europadomstolen uttalat i samband med behandlingen av frågor rörande medlemskap i fackliga organisationer: ”Demokrati innebär icke att majoriteten alltid vinner: det måste skapas en balans som tillförsäkrar minoriteten en rättvis behandling och som undviker missbruk av den dominerande positionen.”

Det kan också förtjäna att återupprepas vad domstolen sade i samband

*Om obligatoriska
kollektiva försäk-
ringar*

med det uppmärksammade målet mellan svenska staten och Sporrang och Lönnroth: "Det måste föreligga en rimlig avvägning mellan samhällets intressen och kravet på skydd av den enskildes grundläggande rättigheter."

Samma syn måste självfallet anläggas på relationerna mellan en facklig organisation och dess medlemmar.

Herr talman! Pågående domstolsbehandling var inte ett tillräckligt skäl för regeringen att avvakta med att bevilja Folksam tillstånd att teckna obligatorisk kollektiv hemförsäkring för Målareförbundet. Det kan därför inte heller nu av samma regering åberopas som skäl för att sitta med armarna i kors.

Anser finansministern att de obligatoriska kollektiva hemförsäkringar som av Elektrikerförbundet och Målareförbundet tecknats i Folksam är förenliga med de krav på mänskliga rättigheter för den enskilde fackföreningsmedlemmen som kommit till uttryck i Europadomstolens uttalanden?

Anser finansministern fortfarande att det inte finns skäl att ingripa till medlemmarnas skydd mot ett uppenbart intrång i deras privatliv?

Anf. 3 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Denna långa föreläsning gav Sonja Rembo rikliga tillfällen att vädra sin aversion mot fackföreningar. I det avseendet var det ingenting nytt som sades. Men jag tycker ändå att det ställer det frihetspatos som moderata samlingspartiet anser sig ha i en något besynnerlig dager. När det gäller fackliga organisationer eller folkrörelser över huvud taget i vårt land, då tvekar nämligen ingen moderat att kräva förbud, regleringar, lagstiftning och samhällsmaktens hela påtryckning för att minska de fri- och rättigheter som enligt vår grundlag tillkommer också föreningar i det här landet. Jag vill påminna Sonja Rembo om att även föreningsfriheten är garanterad i vår grundlag.

Nu är det ju så att fackliga organisationer är skapade av människor. De är inte tillkomna genom lagstiftning, utan stadgar och former för beslut i de fackliga organisationerna har föreningarnas medlemmar själva åstadkommit. Vad händer om vi i denna kammare börjar föreskriva för föreningar av alla de slag – det kan ju inte bara gälla fackliga organisationer utan också religiösa föreningar, nykterhetsföreningar och ideella föreningar av olika slag – om vad de får ta in i sina stadgar?

Sonja Rembo ger ett par exempel på vad som kommer att hända. Hon säger att vi skall lagstifta om att fackliga organisationer bara får verka för sina medlemmar i deras egenskap av löntagare. Det betyder att fackliga organisationer icke skulle få verka för sina medlemmars intressen i de fall medlemmarna uppträder som föräldrar eller som personer, intresserade av sociala frågor. De skulle icke heller få verka för dessa människors intresse som skattebetalare. Det skulle intressera mig mycket att få se den förbudskarta som Sonja Rembo är beredd att göra upp för fackliga organisationer över allt det som de inte får syssla med och allt det som deras stadgar inte får handla om. Jag undrar om Sonja Rembo har begripit särskilt mycket av de krafter som har legat bakom formandet av folkrörelserna i Sverige. Jag tror inte det.

*Om obligatoriska
kollektiva försäk-
ringar*

Jag har aldrig hört någon moderat uttala sig om de organisationer som bygger på företag, ekonomiska organisationer och deras sammanslutningar. Där är det aldrig fråga om något hinder att engagera sig politiskt, att gå för kärnkraft och mot löntagarfonder, att satsa stora belopp på att driva sina krav.

Jag menar inte att det Organisationssverige vi har är någon perfekt skapelse, men jag vågar hävda att jämfört med många andra länder är maktkoncentrationen mindre i Sverige, pluralismen större, därför att många fler människor kan engagera sig i en demokratisk process. Många fler människors intressen kommer till tals och får bryta sig mot varandra. Allt detta ser moderaterna bara som fientlighet mot den enskilda individens frihet. Jag tycker att det är en felsyn.

Vad det i grunden handlar om framgick av Sonja Rembos beskrivning av vad hon väntar sig att domstolar och Europarådet skall göra, nämligen att skapa ett skydd mot demokratin. Det är demokratin det är fel på, menar Sonja Rembo, för människor kan genom majoritetsbeslut påverka även andra människors villkor. Visst har demokratin ett problem när det gäller skydd för minoritetsintressen, men att lösa detta genom att förstöra föreningsfriheten och slå sönder folkrörelserna i Sverige måste vara fel väg.

Jag tror att Sonja Rembos partivänner i näringsutskottet har begripit detta. Man kan ju jämföra Sonja Rembos något uppskruvade fördömande av de fackliga organisationernas beteende i det här fallet med det mycket försynta uttalande som man gör i en gemensam borgerlig reservation till näringsutskottets betänkande. Där kräver man icke lagstiftning eller mängder av förbud, utan det enda man säger i föreningsrättsfrågan återfinns i en reservation. I övrigt ansluter man sig till vad utskottet uttalat, och utskottet anför bl. a. följande: "Den tidigare refererade underrättsdomen rörande Elektrikerförbundets kollektiva hemförsäkring — — — bör inte tas till intäkt för en begäran om lagstiftningsåtgärder." Bakom detta uttalande står hela utskottet.

Sedan lägger den borgerliga minoriteten till: "I anslutning till vad förut har sagts om vikten av ett allsidigt utredningsarbete vill utskottet ytterligare betona att även de föreningsrättsliga aspekterna kräver ingående uppmärksamhet när frågan om kollektiva sakförsäkringar prövas."

Det är möjligt att man får se på de föreningsrättsliga aspekterna när man prövar den frågan, men det ligger ljusår ifrån de våldsamma angrepp på föreningsrätten och friheten att fatta beslut som Sonja Rembo har gjort.

Sedan spelar de sakfrågor som jag tog upp inte så stor roll i Sonja Rembos anförande, men jag vill betona att vi behandlar detta ärende ytterligt seriöst. Eftersom de två utredningar som pågår rimligtvis inte kan misstänkas för annat än att vilja lösa frågorna med hänsyn till försäkringstagarnas intressen tycker jag att Sonja Rembo skall dra ned ljudvolymen åtminstone ett par varv till dess att vi har fått förslagen. Näringsutskottets uttalande, liksom reservationen, andas en betydande förståelse för att detta utredningsarbete måste få slutföras, innan man börjar slå på stridstrumman på det sätt som Sonja Rembo gjorde.

Måndagen den
18 mars 1985

*Om obligatoriska
kollektiva försäk-
ringar*

Anf. 4 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Finansministern gav inte något som helst svar på de frågor som jag har framställt. Han föredrog att tala om någonting helt annat. Han talade om min allmänna aversion mot fackföreningsrörelsen och mina rop på "förbud" i de här frågorna. Jag har icke någon allmän aversion mot fackföreningsrörelserna. Det är en myt som enbart odlas här i kammaren. Jag ropar icke på förbud. Jag har inte tagit det ordet i min mun. Jag avser icke heller förbud.

Finansministern höll ett långt försvarstal till förmån för organisationerna och folkrörelserna i Sverige. Ja, dessa har gjort mycket stor nytta. Jag håller med om det. Jag håller också med om att kollektiva försäkringar kan vara en bra lösning för många människor. Men när kollektiva försäkringar görs till ett obligatorium får man anledning att fråga sig om det står i överensstämmelse med de krav som medlemmarna i en facklig organisation kan ställa när det gäller självbestämmandet.

Föreningsfriheten finns inskriven i grundlagen. Det är riktigt. Den finns också inskriven i FN-konventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna. Vidare finns den inskriven i Europakonventionen om nämnda rättigheter.

I FN-konventionen finns däremot också den negativa föreningsrätten inskriven. Europadomstolen har tolkat Europakonventionens regler om positiv föreningsrätt så, att den också omfattar den negativa föreningsrätten. Den negativa föreningsrätten erkänns däremot icke i Sverige. Det kan vara någonting att tänka på.

På flera punkter har regeringen i samband med de obligatoriska hemförsäkringarna agerat på ett sätt som föranleder frågor.

Försäkringarna kräver t. ex. datasamkörning av de berörda fackförbundens medlemsregister med Folksams kundregister. Folksam har således ansökt om datainspektionens tillstånd till sådan registrering. Inspektionen gav sitt tillstånd endast under förutsättning att uppgifterna lämnats med den enskildes medgivande för att undvika otillbörligt intrång i den personliga integriteten.

Efter överklagande beslutade regeringen att det var tillräckligt om den enskilde bereddes möjligheter att förklara att han *inte* medger registrering – s. k. negativ avtalsbindning.

I november 1982 ansökte Metallindustriarbetareförbundet om tillstånd att tillfälligt upprätta ett personregister, därför att man ville undersöka de 400 000 medlemmarnas bilinnehav och uppgifter om försäkringsbolag. Man ville samköra sitt medlemsregister med det centrala bilregistret. Senare ändrade man sin ansökan till att endast gälla en begäran om uppgifter beträffande de fall där försäkring tecknats i Folksam. Avsikten var att sedan samköra dessa register med Folksams register för att man skulle få fram uppgifter om vilken typ av bilförsäkring som tecknats av resp. medlem. Bland de uppgifter som skulle inhämtas fanns en särskild kod för förtroendevalda. Särbehandlingen av medlemmar och förtroendevalda uppgavs vara till för att utröna eventuella skillnader i fråga om bilinnehav och skillnader i val av försäkringsbolag. Samma förhållande kan konstateras i detta avseende.

Datainspektionen ville ha ett klart medgivande från den enskilde medlemmen. Detsamma gällde försäkringsinspektionen och justitiekanslern. Men även i detta fall gick regeringen emot vad de olika myndigheterna föreskrivit och sade att det räckte med att den enskilde medlemmen bereddes tillfälle att förklara att hon eller han inte medger registrering.

På varje punkt har regeringen således gått emot de myndigheter som av riksdagen och regeringen fått i uppdrag att värna om rättssäkerheten i de här sammanhangen.

Till detta kommer att domstolarna – Svea hovrätt och Stockholms tingsrätt – finner att försäkringar av detta slag inte är förenliga med de fackliga organisationernas verksamhet och stadgar.

På samtliga punkter intar regeringen en annan ståndpunkt. Jag kan inte underlåta, herr talman, att fråga: Vilka intressen är det egentligen regeringen tjänar? Är det de enskilda medborgarnas eller fackföreningarnas intresse av att få sina rättigheter tillgodosedda inom ramen för facklig verksamhet? Det är nämligen det vi talar om. Eller är det några andra intressen regeringen företräder? Jag skulle gärna vilja ha finansministerns svar på den frågan.

Det förhållandet att en sak i och för sig är bra är inte ett tillräckligt motiv för att införa ett obligatorium. Vi vet att det t. ex. är bra att äta äpplen – ”ett äpple om dagen håller doktorn borta” – men det kan inte rimligen föranleda myndigheter eller andra att pådyvla svenska folket obligatoriska äpplen med motiveringen att det blir billigare om vi köper hela rasket i Konsum.

Lika litet kan det förhållandet att hemförsäkringar är bra att ha utgöra ett underlag för en facklig organisation att kollektivt hemförsäkra sina medlemmar utan att dessa får möjlighet att själva ta ställning till huruvida det verkligen är bra för dem själva eller ej.

Finansministern har inte svarat på de frågor jag framställde: Vilka var motiven till att ge Folksam rätt att teckna försäkringen med Målareförbundet? Hur ser regeringen på den enskildes fri- och rättigheter i enlighet med de uttalanden som Europadomstolen i olika sammanhang har gjort?

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1984/85:143 och 149 till jordbruksutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 1984/85:35 och 40

Lagutskottets betänkanden 1984/85:26 och 29

Trafikutskottets betänkanden 1984/85:13 och 14

Näringsutskottets betänkande 1984/85:16

Bostadsutskottets betänkande 1984/85:11

4 § Anmälades och bordlades

Proposition

1984/85:151 Statsbidrag till missbrukarvård m. m.

*Meddelande om
interpellation*

6 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 15 mars

1984/85:121 av Jörn Svensson (vpk) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om vissa arbetsmetoder inom socialtjänsten:

I en av socialstyrelsen upprättad tillsynsprotokoll granskas vissa förhållanden vid den sociala servicecentralen i Alby. Av protokollet framgår tydligt att klienter behandlats på ett sätt som måste betecknas som oförenligt med socialtjänstens värderingar och människosyn. Det har förekommit åtgärder av klar påtryckningskaraktär, och det har uppförts psykologiska spel med klienter som är att bedöma som olämpliga och förnedrande. Förfarandena har kritiserats av klientrörelsens organisationer.

Det inträffade illustrerar främst två viktiga problem inom det sociala arbetet.

För det första är det ett uttryck för att det hårdare samhällsklimatet med dess socialkonserverna strömningar övar inflytande över en viss grupp socialarbetare. Resultatet är en praxis som strider mot socialtjänstens grunder. Detta är ett hot mot den positiva utveckling som i kraft av den nya socialtjänstlagen igångsatts inom många socialförvaltningar i landet.

För det andra ställer det inträffade den nu aktuella s. k. mellantvångsbatten i en gräll dager. Det är nämligen uppenbart att ett s. k. mellantvång skulle innebära en legitimering av de påtryckningssystem och den överhetsmentalitet som tillsynsprotokoll avslöjat. Detta bör stämna regeringen till eftertanke.

Mot bakgrund av det anförda vill jag ställa följande frågor till statsrådet Sigurdsen:

1. Vilken är regeringens värdering av de i tillsynsprotokoll beskrivna metoderna?
2. Anser regeringen det fortfarande lämpligt att med nya bestämmelser ge stöd åt en hårdare, mer restriktiv och myndighetsbetonad tendens inom socialtjänsten?

Måndagen den
18 mars 1985

den 15 mars

*Meddelande
om frågor*

1984/85:479 av *Bertil Måbrink* (vpk) till kommunikationsministern om färjeförbindelserna mellan Visby och Oskarshamn:

Gotlandsbolaget planerar inskränkningar i de dagliga turerna mellan Visby och Oskarshamn. Under september–oktober vill man köra fyra gånger per vecka och under november–april två gånger per vecka. Övriga dagar vill Gotlandsbolaget hänvisa trafikanter till lastfartyget Gute, som kan ta passagerare i mån av plats och under förutsättning att det inte transporterar farligt gods.

För befolkningen på Gotland fyller färjorna samma funktion som en landsväg. Inskränkningarna i förbindelserna med fastlandet får oacceptabla konsekvenser för både befolkning och näringsliv. Gotlandsbolagets planer skulle också innebära att 70 anställda blir av med sina jobb under vinterhalvåret.

Jag vill mot denna bakgrund fråga kommunikationsministern:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att säkra nuvarande omfattning av färjeförbindelserna mellan Visby och Oskarshamn?

1984/85:480 av *Per-Ola Eriksson* (c) till industriministern om industrietableringar i Svappavaara och malmfälten:

Under våren 1983 tillkallade industriministern en särskild förhandlare med uppdrag att förmå företag att göra etableringar i Svappavaara och malmfälten. Avsikten var att skapa nya arbetstillfällen när sysselsättningen inom gruvnäringen minskade. De konkreta resultat som hittills uppnåtts genom detta uppdrag är dock inte särskilt omfattande.

Med anledning av detta vill jag till industriministern ställa följande fråga:

Gäller ännu uppdraget till den särskilda förhandlaren, och i så fall vilka konkreta förslag till nya industrietableringar är nu aktuella?

1984/85:481 av *Sven Munke* (m) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om risken för fosterskador vid bildskärmsarbete:

Kvinnor som arbetar framför dataskärmar har sedan länge oroat sig för att detta arbete kunnat ge fosterskadande effekter. En undersökning som socialstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen tillsatt har enligt en artikel i Läkartidningen den 27 februari 1985 konstaterat att "det inte framkommit några hållpunkter för att dataskärmsarbete ger fosterskador". Enligt en rapport från de forskare som undertecknat artikeln har man emellertid tidigare den 10 februari i Läkartidningen, kommit fram till att riskerna är stora. Sven Anér, frilansjournalist, har i Aftonbladet den 28 februari med

Nr 99

Måndagen den
18 mars 1985

*Meddelande
om frågor*

ledning av forskarnas uppgift kommit fram till slutsatsen: "Kvinnliga datamaskinoperatörer som arbetar mer än 20 timmar per vecka framför bildskärm löper tre gånger så stor risk att föda missbildade barn som riksgenomsnittet av svenska mödrar."

De motsägande uppgifterna om risker med dataskärmsarbete leder till oro. "Människors oro och ängslan måste respekteras och s. k. larm måste tas på allvar", har arbetsmarknadsministern slagit fast i en artikel.

Hur tänker sjukvårdsministern stilla oron bland de kvinnor som har bildskärmsarbete?

Eftersom det av undersökningsresultaten kan dras olika motstridiga slutsatser vore en ny utvärdering av materialet befogad. Ämnar statsrådet föreslå att så sker?

8 § Kammaren åtskildes kl. 12.37.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert